

KOMPLIMENT KONSEPTINING GENDER XUSUSIYATLARI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7440742>

Qodirova Nargizaxon Muhtarovna

Andijon davlat chet tillar instituti

Nemis tili nazariyasi va amaliyoti kafedrasi katta o'qituvchisi PHD



ELSEVIER



Received: 13-12-2022

Accepted: 15-12-2022

Published: 22-12-2022

Abstract: ushbu maqolada kompliment konseptining gender xususiyatlari va Gender konseptini ikkiga, ya'ni biologik (jins) va sotsiologik (gender) turlari to'g'risida yozilgan.

Keywords: Maqto'v, munosabat, paradigma, tilshunoslik, konsept, hulq-atvor, nutq, ayol, erkak.

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Kompliment (fr. compliment) - maqto'vning maxsus shakli, ma'qullash, hurmat qilish, e'tirof etish yoki hayratlanish ifodasi; mehribon, yoqimli so'zlar, xushomadgo'y mulohazalar. Maqto'v oddiy, ammo kuchli vosita bo'lib, u boshqa odamlar bilan yaxshi munosabatlar o'rnatishga yordam beradi. Ular turli sabablarga ko'ra aytiladi, lekin ularning barchasi odatda yoqimli va sizning o'zingizni hurmatingizni oshiradi. O'z vaqtida qilingan iltifot vaziyatni tinchlantirishi, keskin vaziyatni o'zgartirishi va hatto shaxsiy hayotingiz va martabangizga ta'sir qilishi mumkin. Ajablanarlisi yo'q, iltifot san'ati uzoq vaqtdan beri biznes madaniyatining ajralmas qismi bo'lib kelgan.

O'z-o'zidan iltifot qanchalik aniq, nafis yoki gulli bo'lmasin, hech qanday kuchga ega emas. Siz talaffuz qilayotgan intonatsiya juda muhim: u jo'shqin, noz-karashma, xotirjam bo'lishi mumkin, lekin hech qachon istehzoli emas. Iltifot faqat odamga samimiy munosabatda bo'lsangizgina ishlaydi. Maqto'vni gapirganda, siz iloji boricha halol va ochiq bo'lishingiz kerak, so'zlaringiz aniq xushomadgo'ylikni o'z ichiga olmaydi. Samimiy iltifot aytsangiz, diqqatingizni boshqa odamga qaratasiz, undan ijobiy fazilatlarni qidirasiz va u haqidagi fikringiz oshadi. Biror kishi boshqasiga yoqimli so'zlarni aytganda, u o'z qadr-qimmatini oshiradi, deb ishoniladi, chunki boshqa odamlarning yaxshi tomonlarini payqash va bu fikrlarni aytish uchun ma'lum miqdorda o'ziga ishonch kerak. Bundan tashqari, diqqat va boshqalarning ijobiy fazilatlarini sezish qobiliyati o'zingizdagi yaxshiliklarni ko'proq sezishingizga yordam beradi. Nozik, nafis iltifotlar qilish qobiliyati, masalan, Aleksandr Sergeevich Pushkin va feldmarshal Kutuzov tomonidan ajralib turardi.

Gender tushunchasi zamonaviy tilshunoslik paradigmasiga boshqa gumanitar fanlardan ko'ra ancha keyin kirib kelib, o'tgan asrning 60-yillarida atama sifatida shakllana boshladi. 1980-yillarga kelib, uning ilmiy tadqiqotlarda ishlatilishi keskin oshdi. Gender konseptini birinchi bo'lib amerikalik psixoanalitik Stoller qo'llagan. U gender konseptini ikkiga, ya'ni biologik (jins) va sotsiologik (gender) turlarga bo'lishni ma'qul ko'rgan¹. Biologiya va fiziologiya sohalari jins xususiyatlarini, psixologiya va sotsiologiya fanlari esa gender xususiyatlarini o'rganadi. Stollerning taklifi zamonaviy gumanitar bilimlar orasida gender tilshunosligi deb nomlangan alohida yo'nalishning yuksalishiga olib keldi. O'zbek va chet el tilshunosligida hozirgi kunda gender mavzusi bo'yicha qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Ammo Kompliment kategoriyasining genderlik xususiyatlari ingliz va o'zbek tillarida hanuzgacha qiyoslab o'rganilmagan. G.A.Brandt gender – madaniyat ta'siri ostida bo'ladigan, kompliment, ma'naviy jihatdan ayol va erkaklarning nutqiy, hulq-atvoriy tomonlarini komplimentni baholay oladigan xususiyatlar majmuidir, deb qaraydi.

Hozirgi zamonda ijtimoiy iqtisodiy, ta'lim va professional faoliyatda ayollar va erkaklar mavqei tobora tenglashib ketmoqda. Modomiki, jamiyatda ayollarning erkaklarga nisbatan teng o'ringa ega bo'lish sa'y-harakatlari va o'tmishdagi butunlay erkaklarga tegishli bo'lgan ish harakatlarni ayollar teng holatda o'zlarining vazifalari sifatida qarashsa ham muloqot davomida ayol va erkak ishlatadigan til vositalarida sezilarli darajada farqlar mavjudligini qo'rib chiqdik. D.Tannen «You just don't understand» kitobida shunday fikr beradi: suhbat – ayollar uchun kompliment munosabatlarni yaqinlashtirish va rivojlantirish vositasi bo'lsa, erkaklar uchun esa jamiyatda o'z mustaqilligi, mavqeini ushlay bilish tartib-qoidalariga rioya qilish xususiyatlarini namoyon qilishdir. Biroq bizning kuzatuvlarimiz natijasida quyidagi xulosaga keldik: erkaklar ijtimoiy mavqei nuqtai nazaridan ayollardan ko'ra balandroq pog'onada ekanligini ko'rsatish o'rniga ayollarga nisbatan kompliment hurmati baland, suhbat davomida ayollar o'zini qulay his etish imkonini yaratib berishga intilishlari ma'lum bo'ldi. Shunday qilib, gender munosabatlar kompliment, jamiyatdan ahamiyatga molik bo'lgan darajada o'zgarib borib, muayyan universal qolipga ega emasligi ma'lum bo'ldi. Xulosa qilib aytganda, gender tilshunosligida ayollar va erkaklar nutqining farqlari bo'yicha talaygina ma'lumotlar yig'ilgan bo'lib, ko'pgina tilshunoslar ishlarida ayollar erkaklarga qaraganda komplimentga e'tiborga molik bo'lgan til shakllarini qo'llashi va ularning nutqi o'zgaruvchanligi (variantiv) tadqiq qilingan. Erkaklarning nutqi til o'zgarishlariga og'zaki nutqni jalb qila turib faollik bilan ko'nikma hosil qiladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ingliz tilida ayollar nutqida ayollar nutqi of course, really, just, honey, tavba, dadasi, yana kabi aniq lisoniy vositalar bilan erkaklar nutqi esa qisqalik, qo'pollik, afzal ko'rish kabi xususiyatlar bilan bir-biridan farqlanadi. Bizning fikrimizcha, ayollar va erkaklar nutqini aniq

qilib chegaralab bo'lmaydi. Shu bilan birga, genderlik xususiyatlarni xam ma'lum soni ayollar nutqiga va boshqalari erkaklar nutqiga xos deb aytish qisman noo'rin. Chunki ayollar va erkaklarning lisoniy nutq shakllarini tanlashga turli omillar, ya'ni har bir shaxs etnik kelib chiqishi, irqiy tegishliligi, dini, yoshi, kasbidan ta'sir qiladi. Shuni ham ta'kidlash lozimki, badiiy adabiyotlar tahlillarida ayollar va erkaklar orasidagi nutq faoliyati xususiyatlari quyidagilarda aks etgan:

- a) badiiy adabiyotlarda ayol va erkakning jamiyatdagi o'rni;
- b) ayol va erkak nutqining fonetik jihatdan qo'llanilishi;
- v) ayol va erkak nutqining grammatik jihatdan qo'llanilishi;
- g) ayol va erkak nutqida leksik vositalar qo'llanilishi.

Ingliz badiiy adabiyotidan olingan ba'zi misollarda ayol dominantasi aks etgan, erkak ayolning fikrini rad eta olmas holatlari uchradi. Ingliz madaniyatida bunday holat odatiy hisoblanib, o'zbek madaniyatida bunday holatlar uchramaydi. Ingliz badiiy adabiyotidan olingan misollarda o'zbek ayollarining nutq faoliyatidagi e'tiborga molik ana bir xususiyatining guvohi bo'ldik. Bunda ayollar nutqida suxbatdoshiga nisbatan hurmat, kompliment, sabrlilik, bir-birini o'zaro tushunishga intilish strategiyalari namoyon bo'lgan. Xulosa qilib shuni ta'kidlash joizki, mazkur tillarda ayollar nutqida ifodalanayotgan hurmat erkaklar nutqiga qaraganda kuchli ifoda etilishi hamda ayollar hurmatga komplimentga doir jumalarni to'liq va uzunroq tuzishlari aniqlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Brandt G.A. Priroda jenshini kak problema: Konsepsiya femenizma. // «Obshestvennie nauki i sovremennost'», 1998, № 2.
2. Voronina O.A. Sosiokul'turnie determinanti razvitiya gendernoy teorii v 3. Rossii i na Zapade. // «Obshestvennie nauki», 2000, №4. -S. 12-14
3. <http://scientists.uz/uploads/202206/B-208.pdf>
4. <http://wp.wiki-wiki.ru/wp/index.php/>